

soha be nem következő) hatalmas eksztázis érdekében. A várakozás naplója ez a könyv: a praktikus tervezetések (kábítószerről való leszokás, aktív munka, biztos polgári élet stb.) mögött olyasvalaki áll, aki nem csupán több pénzre, nagyobb sikerre vagy hatékonyabb munkára vágyik, hanem aki *a halálból szeretne bekerülni az életbe*. Olyan érzése van az olvasónak, mintha egy élőhalott seljegyzéseit olvasná. A gépies szeretkezések, a megtervezett excessusok, az üzleti mérlegkönyvre emlékeztető számláztatások, a pontokba szedett életprogramok kétségbeesett kapaszkodók; e „józan” és „megbízható” eszközök sem tudják feltartóztatni az életből kihátráló férfit.

Ezek az eszközök azonban maguk sem az életnek, hanem a halálnak a szerszámai. Antól idegenfűk el az embert, amit az éppen általuk szeretne megnyerni: mindaz, amit a segítségükkel rendeznek be, riasztóvá válik. A helyett, hogy lassítanak a lejtőn való csúszást, gyorsítják. Automatává varázsolják a bennük reménykedő embert, aki nem veszi észre, hogy kelepcébe esett. Az életet szeretné visszanyerni, ő, akinek a szájából a leplezetlen halál szól.

Földényi F. László

CLAUDE KARNOUOH: A NÉP FELTALÁLÁSA (ROMÁNIAI KRÓNIKÁK)

L'invention du peuple (Chroniques de Roumanie)
Paris, 1990. Arcantere. 331 oldal

Nem ildomos barátunk könyvéről írni, még kevésbé, ha személyes közünk van hozzá. Mégis megengedem magamnak, hogy írjak Karnouoh-éról. Végül is: a barátság nem eszmei viszony, nem gondolatokból születik. Igaz, hogy a gondolkodás személyes, de a gondolatok függetlenek is, sőt természetesen függetlenednek tőlünk. Én pedig Karnouoh írásának gondolati tartalmáról szeretnék írni. Arról, amit hosszú romániai, máramarosi útjainak tapasztalatai nyomán kialakított. Arról,

amit ennek következtében az itteni nemzetek világról végiggondolt és kielemezett.

Az etnikai nemzet valóságának elvi-filozófiai vizsgálata a könyv közbülső három (III-V.) fejezetét alkotja, és ezek elseje (a könyv harmadik fejezete) e nemzetfelfogás gondolati meg-alapozását – vagyis Herder elméletét – elemzi. Ebből állapítja meg a szerző, hogy a népi-etnikai nemzet magát saját ősalapjából akarja kulturálódás – vagyis helyesebben kulturalizálás – által megvalósítani (112. o.). Ez az érteleme annak a gondolatonak is, miszerint a nemzetben a „néplélek” valósítaná meg magát. Ámde, ha a nemzet létének jelenbeli alapja az ősalapot, akkor egy történelmi folyamat történelmen kívüli tényből fakad. Ami viszont azt jelenti, hogy a nemzet léte transzcendenciára épül. A transzcendencia ilyen jellegű feltételezése teszi lehetővé, ha nem éppen szükségesé, a nép felemelését, a parasztság kiművelését, amivel a nemzeti szellem a felvilágosodással válhat eggyé. Így a folyamat visszatér a történelembé, és a nemzet lehet minden haladás hordozója.

Karnouoh elemzéseinek gazdagsága és érvénye abból is kitetszik, hogy sok irányba lehet őket továbbgombolyítani. A transzcendencia szerepének felismerése nem teszi vajon érthetővé azt a szerepet, amit valamilyen misztikus unió játszott a nemzeti tudatok kialakulásában? Vagy azt, hogy amikor az „ősalap” megújításának gondolatához feltételezett ősi dicsőségekből fakasztott követelmények kapcsolódtak, akkor mítoszok foglalták el az őnismertet és a történelemszemlélet helyét?

A szerző megállapításainak érvénye sokban függ attól, ahogy vizsgálatának tárgyában ellentmondásokat igyekszik feltárni. Sőt az elméleti fejezetek többé-kevésbé egy-egy alapvető ellentmondás köré rendeződnek. Így a második elméleti fejezet (a IV. tehát) oda konkludál, hogy míg a nemzet magát – etnikai valóságként – a néphagyományokra hivatkozva valósítja meg, addig felemelkedése éppen e hagyományok megsemmisülését hozza. Ez azonban egyáltalán nem jelenti, hogy megszűnnének azok értéke lenni. Sőt éppen ezzel kezdődik el széles körű felhasználásuk ideje: a társadalmi feletti ellenőrzés érdekében (125. o.). Történik pedig ezáltal, hogy a folklórrá tett hagyományok a nemzettel való

azonosulás eszközei lesznek. Amiből aztán a politikai manipulációk szélesan használt nemzeti módja alakulhat ki – mint történt Ceaușescu Romániájában.

Minden ilyen felhasználás azért lehetséges, mert az a népművészet minden formáját kiszakítja életvalóságából, és megfosztja eredeti értelmétől. Már ha ez nem történt meg előbb: a „folklorizmus” által.

A „folklorizmus” különösen foglalkoztatja Karnoouh-t, mert annak elvei és gyakorlata éppen arra a tudományosságra épülnek, amelynek eszköztárával és módszereivel ő maga is élt, illetve romániai kutatásaihoz hozzáfogott volt. E mögött a fejezet mögött tehát szakmai és emberi átformálódása áll. Az, ami különben az egész könyv mélyeséges hitelét adja.

Karnoouh úgy érkezett Máramarosba, ahogy egy modern – etnográfus vagy antropológus – tudóshoz illik. E szerint is dolgozott, míg észre nem vette, hogy mindennel, amit tesz, életvalóságából szakítja ki azt, amit vizsgál. Rájött, hogy sok érdekeset és érdemeset tud ez a tudomány kideríteni és feltárni, egyet kivéve: a szokások, a rítusok és hiedelmek értelmét. Mert minden szokás, minden „népművészeti alkotás” öröknek tekintett, folyamatosan visszatérő rendű világot életet: a természet és a keresztény hit ciklusai szerint. Bármit vizsgálna is az ember ebből „önmagában véve”, azt lényegtől fosztja meg. Ugyanúgy, ahogy teszik ezt azok a kísérletek, amelyek keresztény és „pogány” elemeket szeretnének szétválasztani. Ennek megértése aztán lehetővé tette Karnoouh számára az emberek megértését – de ezt a megállapítást meg is lehet fordítani, mert egyazon dologról van benne szó. És így jutott el arra a következtetésre is, hogy amennyiben a modern folklorizmus tudomány akar lenni, annyiban hívságos, amennyiben pedig a nemzeti politika segítője akar lenni, annyiban félrevezető.

A maga módján tulajdonképpen a politikához kapcsolódik a harmadik (V.) elméleti fejezet témája, mert az a nacionalizmus filozófiárával emeléséről szól. Vagyis a nemzeti filozófia Lucian Blaga és Constantin Noica általi megteremtésének kísérletéről. A kettő közül Blaga kevésbé érdekes és jelentős, mert ő inkább költő volt, filozófiai kísérlete is költői alkotás valójában. Noica azonban filozófiai gondolko-

dó volt, nem is akármilyen: Heideggeren és a korai görög filozófusokon formálódott volt gondolkodása. A másik különbség, ezúttal tartalmi, az volt, hogy Blaga „nem akarja a modernség sorsának kegyetlen nyilvánvalóságában megmutató igazságát elismerni” (220. o.). Noica viszont filozófiájának szerves részévé tette a technika és a modernizálás fontosságának elvét. Tette ezt pedig éppen a nemzeti kiteljesedéssel összefüggésben. Ezzel filozófiája – mint azt Karnoouh fejtegetései nyilvánvalóvá teszik – abba a modernizálási folyamatba rendezte be eszmevilágát, amely az utóbbi évtizedekben minden hagyományt igyekezett a legdurvább eszközökkel felszámolni. Ami persze már nem filozófiai probléma. Az viszont az, hogy Noica – éppen Blaga nyomán – a román nyelvre és a román „népszellemre” építve akarta a román nemzeti lelket a lét kitüntetett létetemenyiségévé emelni. Márpedig, mint Karnoouh megállapítja: „Miért birtokolná a román nép a létező-létet, a létezés „lényegével” való kitüntetett találkozás kegyel?” (229. o.) E kísérlet önellentmondása így abból ered, hogy Noica valójában az általánost szeretné a sajátosnak alárendelni, ami *per definitionem* is lehetetlen. Ehhez még hozzáfűzném, hogy ez a nemzeti felértékelés a múlt századbeli nemzeti messianizmusokra – Fichte, Mickiewicz, Dosztojevszkij idevágó elképzeléseire – emlékeztet. Teszi ezt akkor is, ha nem olyan szélsőséges, mint azok voltak. Feltehetően abból a kisebbségi érzésből fakad mint kompenzáció, amely a legtöbb etnikai nemzeti gondolkodásban létezett, de amely az idők során többnyire háttérbe szorult.

Bármilyen, a vázlatosnál is vázlatosabbak lennének is az előbbieket, az talán kitetszik belőlük, hogy a három elméleti fejezet maga is többet adhat a román nemzeti gondolkodás megértéséhez, mint mennyi divatos könyv. Karnoouh írása szerintem az utóbbi évtizedek romániai történéseinek átgondolásában is hasznos lehet. De legalább ennyire tanulságosak azok a fejezetek, amelyekben Karnoouh élményeiről, tapasztalatairól ír: gyönyörű vallomások ezek Erdélyről és az ott élő emberekről.

Mindez pedig, véleményem szerint, bőséges ok, hogy Karnoouh könyve megjelenjék magyarul.

E javaslatomnak van azonban még egy oka:

összefüggésben azokkal a megfontolásokkal, amelyek alapján éppen ezeket a fejezeteket emeltem ki. Ez pedig abban áll, hogy szerintem mindaz, amit Karnoouh a nemzeti gondolkodásról, tudatról és politikáról feltár, általában igaz minden etnikai nemzetre, különösen pedig a közép-európaiakra. Tehát olvasásuk a magyar nemzettudat és nacionalizmus értelmezésében is segíthet minket. Ami által könyvének különös aktualitása lett. Mert a magyar fejlődés egyik közeljövőbeli veszélye egy új „száhuítás fejlődés” elindulása lehet – hogy Bibó kifejezését használjam. Ilyenkor pedig – tetszik, nem tetszik – minden hasznos lehet, ami gondolkodásra késztet.

Éppen ezért is tettem félre minden személyes megfontolásom, és vállaltam ennek a kis dicséretnek a megírását.

Tordai Zádor

STEPHEN VIZINCZEY: ÉRETT ASSZONYOK DICSÉRETE

Fordította Halász Zoltán
Magyar Világ Kiadó, 1990. 248 oldal, 130 Ft

Rossz könyv. Ha kinyitom, azonnal becsukódik. Csak két kézzel olvasható – pedig nem sok könyv van a világon, amely ezt a tortúrát megélné. Ez nem az a könyv.

Helyzetét még két körülmény súlyosbítja. Jelesül a gyengécske, szürke és magyartalan, láthatóan összekapkodott fordítás – Halász Zoltán munkája, aki roppantul kedveli a gondolatjeleket, csak épp azt nem tudja, mire valók.

Meg a borítók. Amelyek kívül-belül tele vannak idézve hozsannával. A méltató paszuszok igen-igen előkelő forrásokra hivatkoznak, alaposan felcsigázzák az érdeklődésünket, és jó magásra állítják a mércét – hogy aztán annál hervadtabb lélekkel zárjuk a könyvkötészetű selejttel vívott tusát. A magyarnak született szerző jobbára Magyarországon, magyarul megélt és angolul megírt történetét a

negyvenegyedik angol, üzennyolcadik spanyol stb. kiadással egy időben hozta haza a történelem szele – szédítő háttér! De hát ezek az adatok nem a MŰVET minősítik, hanem csupán arról szólnak: mit eszik manapság az olvasó széles e világban. Készséggel elhinném a szuperlatívuszokat a *Punch*nak, *The Times*nak, *The New York Times*nak, *Berliner Zeitung*nak – csak hát a borító mögött ott áll maga a ronggyá dicsért szöveg, amelyről magam is stélkezhetem. És amelyhez képest ez a tömjénes reklámmontázs bosszantó félrevezetés.

Önéletrajzi ihletésű szerelmi történetek füzére, vonzóan szabados felvezetésben, leöntve némi szellemeskedő, de tényleg nem is túl adagolt „filozófiával”, szléshícamok nélkül – könnyed, felszínes locsogás. Célzata, morálja sem ellenszenves („részt azért szedem elő emlékeim még most is csillogó szilánkjait, mert jólesik, másrészt azért, mert meggyőződésem szerint sok fiú legszebb éveit – és jellemét – annak a levehitnek jegyében teszi tönkre, mely szerint durva és kemény fickónak kell lennie, hogy igazi férfivá váljék”). Seholy nem bántó, nem is túllrt, már csak tárgyánál fogva is – NŐK – kellemes. Mi bajom van hát vele? Csak annyi, hogy *nem elég jó*. Nem szép-irodalom.

A könyv java Budapesten, piciny része Rómában, legvége Torontoiban játszódik. Rómát és Torontót csak felületesen ismerem – kíváncsian lesem: megtudok-e bármi *ténylegesen* például Torontóról. Semmit; amit kapok, még az én anizksz-ismereteimnél is semmitmondóbb közhely. Hogy a kanadai amerikaiakat kizárólag a tévé érdekli, hogy szívesebben isznak, mint szeretkeznek, hogy csak az a fontos nekik, mit hol lehet venni vagy eladni – mindez pontosan abban a kedvesen csipkelődő tónusban, amely nem fogja sérteni a célba vett kanadaiakat sem, őket is mindössze szóra köteltja (Igy kell ezt, ha el akarjuk adni a könyvünket!) – csak éppen: *semmit* nem mond róluk. Még bosszantóbb, hogy a *nőkről* – végül is róluk van itt szó! – sem tudok meg semmi újat. Szorongva méricskélem: a végtére is *magyar szerzőtől Magyarországról* is csak ilyesféle locsifeci közhelygyűjteményt kap a világ könyvfogyasztó közönsége? De ezen a ponton kicsit azért megnyugszom: közös hazánkról szólva ennél valamivel tartalmasabb Vizinczey. Még a pesti nők is: valahogy értelmesebbek, értelmezhetőbbek, funkcionálisabbak és színeseb-